

ИСТОРИЯ НА ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ОТ РАННОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ ДО НАШИ ДНИ

11 93653

940 "653" 20" (0.026.2)

Книгата се издава с любезната подкрепа на *Erste Stiftung* и *TRADUKI*.

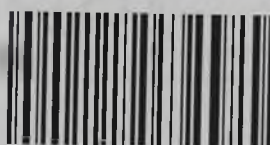
traduki

2
2m
np

133643

БИБЛИОТЕКА - УНСС

Инв. №

120000133642

Оригинално издание
Geschichte Südosteuropas. Vom frühen Mittelalter bis zur Gegenwart

ISBN 978-3-7917-2368-6

©2011 Verlag Friedrich Pustet, Regensburg
www.verlag-pustet.de

© Превод Румяна Илиева Прешленова
© Издателство „Парадигма“, 2023

ISBN 978-954-326-526-8

сн 114452

ИСТОРИЯ НА ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА

ОТ РАННОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ ДО НАШИ ДНИ

Съставители: Конрад Клевинг и Оливер Йенс Шмит
От името на Института за Югоизтока в Регенсбург и
Института за източноевропейска история
на Виенския университет

Редактор
Петер Марио Кройтер

НЕ СЕ ИЗНАСЯ

Издателство „Парадигма“
София, 2023

Съдържание

Предговор към оригиналното издание	XVII
Предговор към българското издание.....	XIX
Произношение	XXII
Списък на картите	XXIV
Имена на селища на различни езици	XXV
Основни дати	XXX

Изложение

1	Югоизточна Европа: пространство и история	1
	Напречен разрез 900 г.	18
2	Около 500 до 900 г. на опразнената територия на Римската империя: военно-политически съюзи на завоевателите и втора християнизация.....	26
	Напречен разрез 1200 г.	63
3	Имперска власт и вътрешно регионално консолидиране през Развитото средновековие: Византия и общността от държави в Югоизточна Европа.....	72
4	Късното средновековие в Югоизточна Европа	155
	Напречен разрез 1500 г.	229
5	Югоизточна Европа под знака на имперско господство: Османската империя от XVI до XVIII век	233
6	Под знака на имперско господство: Югоизточна Европа под християнска власт през Ранното ново време	320
	Напречен разрез 1800 г.	370
7	Общество и култура в Югоизточна Европа от началото на XIX до средата на XX век.....	375

8 Система от държави и вътрешнодържавно развитие в мултиетническо пространство: Югоизточна Европа през дългия XIX век.....	469
9 Политическа история на Югоизточна Европа от 1918 до 1945 г.	600
10 Политическо развитие на Югоизточна Европа от 1945 до 1989/1991 г.	646
11 Общество и обществени промени в Югоизточна Европа след 1945 г.	704
12 Създаване на нациите и национализъм в Югоизточна Европа	765
13 Криза, стабилизиране и интеграция: политическа история на Югоизточна Европа след края на социализма.....	799
Напречен разрез 2008 г.	848
14 Епилог: Пластове на времето в настоящето на Югоизточна Европа	857

Тематични надлъжни разрез

Ландшафтни форми и тяхната използваемост	23
Историческа демография	59
Църковна история	66
Център и периферия	151
Транспорт и търговия	224
Народна култура и религиозна практика	316
История на правото и правни култури	364
Семейството: структури на домакинство и родство.....	462
Принудителни миграции и етнически прочиствания.....	760
Култури на спомена и историография.....	791
Обща библиография	867
Именен показалец.....	873
Географски показалец	885
Карти	897
Списък на авторите	929

Съдържание на отделните глави

1 Югоизточна Европа: пространство и история	
Конрад Клевинг / Оливер Йенс Шмит.....	1
2 Около 500 до 900 г. на опразнената територия на Римската империя: военно-политически съюзи на завоевателите и втора християнизация	
Готфрид Шрам	26
<i>Полагане основите на Средновековието в Югоизточна Европа във време на бурни промени.....</i>	<i>26</i>
<i>Проблеми на историографията за една оскъдно документирана епоха</i>	<i>28</i>
Обхват на елинизирането и романизирането.....	28
Коренно население в днешните селища?	
Проблеми на етногенезиса на албанците и румънците.....	29
Нов подход: имената и думите като исторически извори.....	33
<i>Бързото рухване на един стабилен свят</i>	<i>33</i>
Пътища за нашествия от север	33
Останки от римска власт в незавладените крайбрежни места.....	36
Славянски селяни се заселват в ниските части, пастирски общества се запазват в планините	37
<i>Съвместно завладяване на земи: славянски селяни от север и воини-конници от североизток</i>	<i>39</i>
Масов приток на заселници, отчасти включени във Великата империя на аварите	39
Възходът на българите като велика сила на Балканите.....	41
Нашествието на унгарците в Карпатския басейн	44
„Склавинии“ в началото на политическата организация на славянските заселници	44
<i>Мисия от Запад и Изток</i>	<i>46</i>
Римско християнство в една ивица на север:	
Фриаул и Хърватия, Каринтия и Моравия	46
Славянски като език на цялото богослужение в Моравия. Една концепция за България, изпробвана на територията на Западната църква	48
Ухажвани от две страни: езическото Българско царство и покръстването му през 864/865 г.	50
Език и писменост в предполагаемата имперска програма на Симеон от 894 г.	53
Около 900 г.: начеващо разделяне на Югоизточна Европа в ориентацията между Рим и Византия	55

3 Имперска власт и вътрешно регионално консолидиране през Развитото средновековие: Византия и общността от държави в Югоизточна Европа	
Гюнтер Принцинг / Беатрикс Ф. Ромхани.....	72
 <i>Югоизточна Европа около 900-963 г.: стари и нови сили.</i>	
<i>Променени структури.....</i>	<i>72</i>
Мала Азия и Югоизточна Европа – Византия и нейните централни територии.....	72
Византия, България и Югоизточна Европа по времето на княз / цар Симеон	73
Хърватия и Сърбия 900-927 г.	74
Стабилизиране на политическата обстановка в южната част на Балканите.....	75
 <i>Ерата на византийско надмощие в православната Югоизточна Европа през 963 – 1080 г. Възход на Унгария като велика сила</i>	
Укрепване и разширяване на властта на унгарците	76
Византия си връща Южните и Централните Балкани	78
Империята на цар Самуил.	
Византия завършва завладяването на Балканите.....	79
Византия на Балканите между севернопонтийските степни народи и адриатическите сили през XI век.....	83
Унгарското кралство през XI век	85
 <i>Югоизточна Европа между Византия и Унгария в епохата на кръстоносните походи.....</i>	
Заплаха от запад: адриатическият фланг на Византийската империя.....	88
Сърбия между Византия и Унгария през XII век	90
Кулминация и край на византийско-унгарската борба за власт на Балканите.....	91
Византия губи северозападните си покрайнини и устоява на последната инвазия на норманите	93
Въстанието на българи, власи и кумани срещу Византия и възникване на Второто българско царство.....	94
Криза във Византийската империя и създаване на нови православни васални владения	95
Четвърти кръстоносен поход, завладяването на Цариград през 1204 г. и неговите последици.....	96
Възникване на нови държави върху развалините на Византия.....	98
Балканските държави в борба за властта на Босфора	102
Унгария през първата половина на XIII век	103
Нападението на монголите от 1241 г. и възстановяване на Кралство Унгария	104
Защита на унгарските граници на юг и изток.....	105
Балканите встрани от монголската заплаха.....	106

За последен път велика сила в Югоизточна Европа: Византия при Михаил VIII Палеолог (1261–1282 г.)	108
Краят на една епоха: династията на Арпадите остава без наследници.....	109
<i>Държава, господство и култура в Югоизточна Европа през Развитото средновековие</i>	<i>111</i>
Владетелски инсигнии и тяхната символика в общото пространство ..	113
Вяра и господство във Византия.....	114
Църква и култура в средновековна Унгария	116
Византия – културно и политическо влияние в Югоизточна Европа ..	118
Византия като мултиетническа империя в Югоизточна Европа	120
Етническо и демографско развитие по времето на Арпадите	122
„Слаб суверенитет“ – за обсега на византийското господство.....	126
Далмация като типичен пример за периферна византийска провинция.....	127
Из историята на правото: законодателство и правораздаване във Византия	129
<i>Общество и стопанство</i>	<i>131</i>
Общество и стопанство във Византия.....	131
Господство, управление и стопанство в България.....	136
Общество и стопанство в Унгария през Развитото средновековие.....	138
Стопанството в Унгария от края на XII до средата на XIII век.....	141
Православните Балкани в културен аспект: образование, литература, архитектура и изкуство през периода около 900 до 1282 г.	143
4 Късното средновековие в Югоизточна Европа	
Оливер Йенс Шмит / Даниел Уршпруг.....	155
<i>Политическо развитие 1282–1500 г.</i>	<i>155</i>
Разпад на властта във византийското културно пространство	155
Завладяване на Балканите от османците	159
Начало на ислямизацията	163
Унгария като северен хегемон на Югоизточна Европа	164
Нови държави се оформят в покрайнините на византийския свят: Влахия и Молдова	169
Идеи за властта във византийската общност от държави (Commonwealth)	172
Значение на византийската дворцова култура в Югоизточна Европа...	174
Дворцовата култура в Унгария	176
<i>Общество.....</i>	<i>177</i>
Методически проблеми	177
Демографска история на Балканите	178
Езиково и етническо смесване	182

Демографска история на северните области на Югоизточна Европа	184
Селското население на Балканите.....	186
Селското население в северните части на Югоизточна Европа	190
Селското стопанство на Балканите	191
Селското стопанство в северните части на Югоизточна Европа	196
Социална диференциация	198
Градските общества	203
Търговия.....	209
<i>Късното средновековие като културна епоха</i>	<i>213</i>
Културно развитие	214
Православни традиционалисти и „западняци“	215
Католическите региони.....	219
5 Югоизточна Европа под знака на имперско господство:	
Османската империя от XVI до XVIII век	
Маркус Колер (в сътрудничество с Петер Марио Кройтер)	233
<i>Политическа история.....</i>	<i>233</i>
Османското проникване до средата на XVII век.....	233
Краят на османското проникване	236
Консолидиране на османските позиции	237
Дипломатията като израз на имперска външна политика.....	239
„Малката външна политика“ – ежедневна дипломатия	
в имперските покрайнини	241
Граници и административни области	243
<i>Османската провинциална администрация</i>	<i>252</i>
Османските провинции – обзор на структурите	252
Категории османски провинции	253
<i>Общество.....</i>	<i>255</i>
Обществени и икономически структури – тимарската система.....	255
<i>Общество в преход</i>	<i>262</i>
Промяна на тимарската система	262
Откупуване на данъци	265
Промени в провинциалните елити	266
Психологическо отражение на промяната – криза	
на легитимността на османската власт	273
<i>Положение на вероизповеданията в османските области</i>	
<i>на Югоизточна Европа.....</i>	<i>276</i>
Ислямът	277
Православната църква	284
Католическата църква.....	291
Животът на евреите на Балканите под османска власт	297

Градски живот	299
Търговският квартал.....	300
Жилищните квартали	308
Упадък или модернизация?.....	309
6 Под знака на имперско господство: Югоизточна Европа	
под християнска власт през Ранното ново време	
Харалд Рот / Оливер Йенс Шмит	320
<i>Времето, когато Унгария е разделена на три (1526–1699 г.).....</i>	320
Кралска Унгария	321
Седмиградско	322
Хърватия	323
Кондоминиум в унгарските земи	324
Възникване на Военната граница	325
Дългата турска война	327
Унгария и Седмиградско след Дългата турска война.....	329
Експанзията на Хабсбургите на югоизток	331
<i>Морска Югоизточна Европа под хегемонията на Венеция.....</i>	333
Обществени промени – милитаризиране на венецианска	
Югоизточна Европа	335
Венецианско управление в периферията на Югоизточна Европа –	
границите на проникване на държавата	338
<i>Унгария през XVIII век</i>	340
Войната на куруците начело с Ференц II Ракоци	340
Управление и възстановяване на опустошената от войната Унгария....	341
Организация на границите в Славония	343
Кулминация на хабсбургската мощ на Балканите (1718–1739 г.).....	344
Положението на Унгария в Хабсбургската държава	345
Развитие на страната и политика на заселване в южната	
и югоизточната част на Панонския басейн.....	346
Хабсбургската политика в Седмиградско	348
<i>Реформите на Йосиф II</i>	349
Първи национални вълнения в Седмиградско.....	351
Вероизповедания и религии в Унгария и Седмиградско	351
Вероизповедания и религии в Хърватия.....	354
Мюсюлмани и евреи.....	354
Католицизъм и протестантство в Седмиградско.....	355
Православно-католическата църковна уния в Седмиградско	356
Положението на православните.....	357

Венецианското господство през XVIII век	357
Културно значение на венецианското господство	359
Стопанско развитие.....	360
7 Общество и култура в Югоизточна Европа от началото на XIX до средата на XX век	
Холм Зундхаусен	375
Предварителни бележки	375
Изходната ситуация около 1800 г.	376
Обществени модели.....	376
Сегментарни общности: племена и села	381
Форми на протест: социални бунтовници и/или разбойници	384
Социалното разбойничество	385
Актьори и сфери на действие на промяната	387
От учени към партийни водачи и държавни чиновници: формиране на елита.....	387
Вътрешнодържавно изграждане и бюрократизация	390
Трансформация на правната система	394
Население и движение на населението	396
Обзор	396
Естествено движение на населението и демографски преход	398
(Принудителни) Миграции	400
Трудова миграция	404
Промени на село	405
Освобождаване на селяните и премахване на османския аграрен режим	405
Икономически промени	409
Селски бунтове и поземлени реформи	411
Аграрна „пренаселеност“	415
Селско кооперативно движение	417
Предмодерният модел на семейство в преход	419
Неаграрно общество и стопанство	422
Традиционни занаятчии, сезонни работници и прото-индустриализация.....	422
Индустриализация и насърчаване на индустрията	424
Новата обществена прослойка на работниците-селяни и „илоти“	427
От предкапиталистическо към раннокапиталистическо общество.....	430
Характерни черти на стопанската система и на стопанския менталитет	430
Блокиране на развитието	434

<i>От градски жители към граждани</i>	436
Урбанизиране и рурализиране.....	436
Начало и развитие на градското съсловие.....	438
<i>Образование и култура</i>	441
Неграмотни и ограмотяване.....	441
От недостиг към излишък на висшисти.....	447
От „народна“ към „висока“ култура.....	450
Промяна на ценностите и антиоксидентализъм.....	453
<i>Смесена равностметка</i>	455
8 Система от държави и вътрешнодържавно развитие в мултиетническо пространство: Югоизточна Европа през дългия XIX век	
Конрад Клевинг	469
<i>Исторически преглед на събитията</i>	471
Международната система в състояние на продължително сътресение: Югоизточна Европа под знака на Франция и Наполеон (1790–1813 г.)	471
Етапи в образуването на държави и отделяне от империите след 1815 г.	482
<i>Система от държави под знака на Източния въпрос</i>	488
Война, насилие и „балканизация“	488
Имперски актьори: двете империи в Югоизточна Европа	497
Новите държави	506
Три примера: Гръцката война за независимост, Берлинският конгрес и Балканските войни	514
<i>Мултиетническите империи:</i>	
Хабсбургската монархия и Османската империя.....	531
Монархическа система и държавна реформа	534
Политика на идентичности и лоялности: от религия към нация	547
Териториални структури, национални права и участие в държавните дела.....	559
Ефективност и несполуки на държавата в двете империи.....	570
<i>Новите държави</i>	574
Държавна „европеизация“ и обществени промени	574
Монархии, конституции, армии.....	578
Религиозна политика и териториални структури.....	581
Национални държави в мултиетническото пространство: етническа политика и изграждане на идентичности	584
Ефективност на държавата и участие в нея	588
<i>Първата световна война като край и ново начало</i>	591

9 Политическа история на Югоизточна Европа от 1918 до 1945 г.

Михаел Портман 600

Югоизточна Европа в Междувоевния период 600

Определяне на границите след Първата световна война 600

Съюзническа политика и структури на господство 602

Кралството на сърби, хървати и словенци (1918–1929 г.) 603

Кралство Югославия (1929–1941 г.) 606

Албания (1918–1939 г.) 609

Румъния след Първата световна война – централизирана държава
с много народи 612

Политическото развитие в Румъния (1922–1940 г.) 614

България (1918–1941 г.) 616

Пътят на Гърция към националната катастрофа (1918–1923 г.) 619

Гърция след краха на Мегали идеята (1923–1940 г.) 622

Югоизточна Европа през Втората световна война (1939–1945 г.):

Новият териториален и политически ред на Балканите 624

Албания става италианска 624

От крал до „водач на държавата“ – Румъния 625

Италианското нападение над Гърция 626

„Операция Трибунал“ – нападението над Югославия 626

Нашествие в Гърция 627

Положението през лятото на 1941 г. 628

Между съпротива и колаборация: развитие в отделните страни,

окупирани и анексирани области 629

Югославия 629

Албания 635

Румъния 637

България 638

Гърция 640

10 Политическо развитие на Югоизточна Европа от 1945 до 1989/1991 г.

Улф Брунбауер 646

Въведение 646

Завземането на властта от комунистите 648

Завземането на властта от комунистите в източната част
на Балканите – в буржоазни одежди 649

Завземане на властта от комунистите в Адриатика: 653

партизани на власт 653

Формално легитимиране на завземането на властта – конституции 655

Промяна на съществуващия строй 657

Външна политика 660

<i>1948 година и последиците от нея:</i>	
<i>разногласия и дивергенции в социалистическия лагер</i>	<i>661</i>
Разривът на Москва с Тито	662
Партийните „чистки“	663
Нарастващи различия в Югоизточна Европа	665
<i>В търсене на легитимност: реформи, стагнация</i>	
<i>и национализъм (1950–1970 г.).....</i>	<i>666</i>
Югославският път	667
Верните на блока сталинисти в Румъния и България	672
Изоляционисткият държавен социализъм в Албания	680
<i>Гърция от гражданска война към европейска интеграция</i>	<i>682</i>
Гражданската война в Гърция (1944–1949 г.)	682
Трънливият път към демокрацията (1949–1967 г.).....	685
Военната диктатура (1967–1974 г.).....	687
След свалянето на диктатурата (1974–1990 г.).....	689
<i>Краят на държавния социализъм</i>	<i>692</i>
Причини за краха	692
България – мирен завършек.....	695
Кървавият край на румънската диктатура.....	696
Албания	697
Югославия се разпада	698
11 Общество и обществени промени в Югоизточна Европа след 1945 г.	
Улф Брунбауер	704
Въведение.....	704
Демографско развитие	708
Демографската политика – между забрана на абортите	
и премии за раждане	713
Емиграция	716
Икономическата промяна	718
Индустриализация.....	720
Аграрна политика и колективизация.....	724
Кризис и реформи.....	728
Гръцката алтернатива.....	734
Новият обществен строй.....	739
Урбанизация и емиграция от селото в града.....	742
Положението на жените	746
Културни преобразования	752

12 Създаване на нациите и национализъм в Югоизточна Европа	
Конрад Клевинг	765
Понятия.....	765
Равносметка на съвременното състояние	771
Основни насоки в развитието на Югоизточна Европа в сравнителен европейски план	776
Държавност и формиране на езикова национална идентичност	782
Преднационални влияния в процеса на национално изграждане	785
13 Криза, стабилизиране и интеграция: политическа история на Югоизточна Европа след края на социализма	
Вим ван Мьорс.....	799
Разпадането на Югославия и държавите-наследници	799
Словения и Хърватия.....	801
Босна и Херцеговина	804
Косово	807
Македония.....	811
Черна гора и Сърбия	813
Смяна на режимите и елитите.....	815
Хърватия	817
Албания	819
Косово	821
Румъния.....	822
Сърбия	824
България.....	826
Черна гора	828
Македония.....	830
Босна и Херцеговина	831
Евро-атлантическа и регионална интеграция.....	833
Въпросът за членството в евро-атлантическите организации	835
Европейският съюз в Югоизточна Европа	836
По пътя към ЕС – за отношението към военнопредстъпниците и застоя в реформите	839
Босна и Херцеговина и Косово – проблематичните „протекторати“	841
Регионално сътрудничество.....	842
14 Епилог: Пластове на времето в настоящето на Югоизточна Европа	
Конрад Клевинг / Оливер Йенс Шмит.....	857